

Чикаго стил библиографског цитирања

Драгана Сабовљев
Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, Зрењанин
dragana.sabovljevic@gmail.com

Уводне напомене

Чикаго стил (Chicago Style) библиографског цитирања¹ користи се у научним радовима из историје и других хуманистичких наука. *Приручник Чикаго стила* (*The Chicago Manual of Style*, у даљем тексту CMOS)² представља упутство за коришћење овог стила. Објавио га је University of Chicago Press 1906. године. До данас је доживео 17 издања, од којих је последње објављено 2017. године. Спада у прве приручнике за цитирање, и великим делом је допринео стандардизацији истраживачке методологије. Објављен је и у штампаном облику и онлајн, међутим, без плаћања годишње претплате, немогуће му је приступити.

CMOS наводи два основна начина систематизације извора: *Notes and Bibliography style* (стил хуманистичких наука) и *Author-date system* (систем аутор-датирање). Избор између ова два начина често зависи од личних склоности, али још чешће од врсте тема и природе извора који се наводе, као и од захтева оних који прописују употребу једног од њих (издавачи, факултети, уредништво часописа итд.). Оба стила су веома слична у начину навођења извора. Редакција *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*, у складу са традицијом заступљеном у часописима са тематиком из библиотечко-информационе делатности у свету, определила се за *Humanities Style* (односно *Notes and Bibliography style*). Овај начин цитирања представља библиографску јединицу у фуснотама и библиографији или списку коришћене литературе и извора. Веома је прилагодљив разноврсним информацијама и обрађује изворе које не предвиђају други стилови цитирања.

У овом тексту ће бити приказани начини цитирања публикација које се најчешће користе као референсна литература у научном раду.

Пре тога, нужно је дати неке напомене: као што је већ поменуто, „Notes and Bibliography систем радије користе они који се баве хуманистичким наукама – укључујући књижевност, историју и уметности. У овом систему, извори се наводе у фуснотама или енднотама означеним редним бројевима. Свака од њих има одговарајући редни број у тексту (superscript). Извори се такође наводе у библиографији на крају рада.“³

Електронски извори (ако поседују довољно елемената за навођење) третирају се као штампани и треба их наводити слично њиховим штампаним облицима, али са URL додатком. Неки часописи, издавачи, или одређене дисциплине, захтевају и датум приступа извору те га треба навести пре веб-адресе.

¹ Рад је прерађена и допуњена верзија текстова: Драгана Сабовљев, „Чикаго стил библиографског цитирања“, *Панчевачко читалиште* 6, бр. 13 (новембар 2008): 111–115; Драгана Сабовљев, „Чикаго стил библиографског цитирања (2)“, *Панчевачко читалиште* 7, бр. 15 (новембар 2009): 86–90. и Драгана Сабовљев, „Чикаго стил библиографског цитирања“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*, преузето 16. 5. 2018, http://www.citaliste.rs/citaliste_files/sabovljevic_chicago_stil.pdf.

² *Chicago Manual of Style Online*, преузето 17. 5. 2018, <http://www.chicagomanualofstyle.org/home.html>.

³ „Chicago-Style Citation Quick Guide“, in *Chicago Manual of Style Online*, преузето 17. 5. 2018, http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

Извори се наводе језиком и писмом коришћене публикације. Уколико је већина извора ћирилична и на српском и другим језицима који користе ово писмо, у библиографији, или литератури и изворима на крају рада, наводи се азбучним редоследом. Ако су латинични и/или на страним језицима – абecedним.⁴

Истоветне фусноте које следе изворе цитиране у целини требале би да се скраћују где год је то могуће (ако су, нпр, 1. и 3. фуснота идентичне, 3. се скраћује на следећи начин: Презиме, Наслов или „Нав. дело“, страна).

Фусноте које се састоје од неколико извора који доказују једну чињеницу требало би одвојити тачкама-зарезима. Тачком-зарезом одвајају се и два места издања, два издавача итд.

Вишеструки наводи једне фусноте требали би да упућују на претходну (нпр. ред. бр. Види фусноту број... изнад).

Када се ради о анонимном делу, фуснота и библиографска јединица почињу насловом рада.

Ibid. или „исто“ (уколико се ради о ћириличном извору, увек би требало користити „исто“) користи се на месту имена аутора, наслова и онолико информација које су идентичне онима у претходној фусноти (нпр. ред. бр. Ibid. („Исто“), стране). Не може се користити уколико претходна фуснота наводи више од једног дела.

У фуснотама се наводи само страна/стране из којих је преузет цитат, али у библиографији се морају навести све стране (од–до) на којима се налази целокупни текст, поглавље из књиге итд. За директно цитирање извора без броја страна, требало би користити име поглавља, број пасуса, или неку другу организациону поделу рада.

Требало би избегавати цитате преузете из секундарних извора, јер је основна идеја да истраживачи сами проуче рад који цитирају. Уколико оригинално дело није доступно, морају се навести и примарни и секундарни извори (нпр. ред. бр. Име, презиме, *Наслов* (Место издања: Издавач, година), страна, цитирано у Име, презиме, „Наслов текста“, *Наслов часописа* број, свеска (датум или само година): страна).⁵

Примери навођења извора

- навођење књије:

1 аутор:

напомена или фуснота (у даљем текст у **Ф**): редни број. Име и презиме аутора⁶, *Наслов књије*⁷ (Место издања: Издавач, година), страна⁸.

1. Бранко В. Радичевић, *Приче о животињама* (Београд: Српска књижевна задруга, 1991), 26.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Радичевић, *Приче о животињама*, или Нав. дело⁹, 15.

⁴ Неки часописи, попут *Читалишта*, да би испунили услове за стицање више категорије у процесу категоризације часописа коју спроводи Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, морају да одступе од овог правила, па се тако списак литературе и извора на крају рада пише латиницом, без обзира на писмо публикације, изузев оних писаних на језицима који не употребљавају латинично писмо (руски, на пример), док се фусноте наводе језиком и писмом публикације или извора.

⁵ Делимично преузето из: Williams Library, "Citing Your Sources: Chicago: Notes", преузето 17. 5. 2018, <http://library.williams.edu/citing/styles/chicago1.php>. Дате су напомене прилагођене српским језичким нормама и уобичајеним начинима навођења.

⁶ Ако аутор има иницијал, у фусноти се наводи између имена и презимена, а у библиографији иза имена, ако је први наведени аутор, а ако није, као и у фусноти.

⁷ Сваки стил цитирања, па тако и Чикаго, има веома прецизно утврђена правила када се употребљавају знаци навода, када италики, а посебну пажњу би требало обратити на знаке интерпункције.

⁸ или стране, ако се наводи већи део текста

⁹ Уколико се наводи више радова једног аутора, не може се користити „Нав. дело“, јер се не зна на који рад се односи. У том случају, у скраћеном опису се пише наслов или део наслова.

библиографија (у даљем тексту **Б**): редни број¹⁰ Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Место издања: Издавач, година.

22. Радичевић, Бранко В. *Приче о животињама*. Београд: Српска књижевна задруга, 1991.

2 и 3 аутора:

Ф: редни број. Име и презиме и име и презиме аутора, *Наслов књије* (Место издања: Издавач, година), страна.

2. Гордана Стокић Симончић и Жељко Вучковић, *Управљање библиотекарима у добу знања* (Источно Сарајево: Градска библиотека, 2007), 36–42.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Стокић Симончић и Вучковић, *Управљање библиотекарима...*, или Нав. дело, 57.

Б: Презиме, име и име и презиме аутора. *Наслов књије*. Место издања: Издавач, година.

Стокић Симончић, Гордана¹¹ и Жељко Вучковић. *Управљање библиотекарима у добу знања*. Источно Сарајево: Градска библиотека, 2007.

4 или више аутора:

Ф: редни број. Име и презиме аутора и др., *Наслов књије* (Место издања: Издавач, година), страна.

3. Бошко Бабић и др.¹², *Споменици на средњовековнаша и њоноваша историја на Македонија, том 4 Грамоши, записи и група документарна граѓа за манастириште и црквиште на њрилејска област*, ур. Владимир Мошин (Скопје; Прилеп: Институт за истражување на старословенската култура, 1981), 254.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Бабић и др., *Споменици...*, или Нав. дело, 278.

Б: Презиме, име, име и презиме, име и презиме, име и презиме и име и презиме аутора. *Наслов књије*. Место издања: Издавач, година.

Бабић, Бошко, Владимир Мошин, Славица Николовска, Загорка Расолкоска-Николовска, Лидија Славева и Радмила Угринова-Скаловска подготвиле¹³. *Споменици на средњовековнаша и њоноваша историја на Македонија Том 4 Грамоши, записи и група документарна граѓа за манастириште и црквиште на њрилејска област*. Уредник Владимир Мошин. Скопје; Прилеп: Институт за истражување на старословенската култура, 1981.

Њримарна одговорност уредника, ѡреводиоца или ѡриређивача, када није наведен аутор:

Ф: редни број. Име и презиме, ур., гл. и одг. ур., прев., прир., *Наслов књије* (Место издања: Издавач, година), страна.

4. Gojko Tešić, prir., *Citat Vinaver* (Beograd: Kulturni centar Beograda, 2007), 235.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Tešić, *Citat Vinaver*, или Нав. дело, 55.

Б: Презиме, име, ур., гл. и одг. ур., прев., прир. *Наслов књије*. Место издања: Издавач, година. Tešić, Gojko, prir. *Citat Vinaver*. Beograd: Kulturni centar Beograda, 2007.

¹⁰ Библиографске јединице у списку литературе и извора наводе се азбучним или абecedним редом, у зависности од језика и писма (видети фусноту 3 која говори о изузецима од овог правила), па ће описана јединица добити на овај начин и свој редни број.

¹¹ У CMOS-у је предвиђено да и иза имена, а пре „и“ стоји запета (нпр. Grazer, Brian, and Charles Fishman. *A Curious Mind: The Secret to a Bigger Life*. New York: Simon & Schuster, 2015.), међутим, ауторка је дала себи за право да то изостави у овом Упутству јер сматра да није у духу језичких и правописних правила и норми српског језика.

¹² Ако је извор на страном језику, наведен латиничним писмом, користи се израз „et al.“.

¹³ Уколико публикација има до 10 аутора, CMOS предвиђа да се у библиографији наведу сви. Ако их има више од 10, користи се формулација „и др.“ или „et al.“, уколико је извор на страном језику.

секундарна одговорност (уредник, преводац или приређивач уз аутора):

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књије*, ур., гл. и одг. ур., прев., прир. Име и презиме¹⁴ (Место издања: Издавач, година), страна.

5. Вилијам Шекспир, *Мајбеш*, прир. Владислава Гордић Петковић, прев. Светислав Стефановић (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2003), 23.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Уредник, Главни и одговорни уредник, Предео, Приредио Име и презиме. Место издања: Издавач, година.

Шекспир, Вилијам. *Мајбеш*. Приредила и пропратне белешке написала Владислава Гордић Петковић. Предео Светислав Стефановић. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2003.

поглавље или неки други део књије:

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов поглавља“, у *Наслов књије*, приредио/приредила, уредник,¹⁵ Име и презиме (Место издања: Издавач, година), страна.

6. Гордана Стокић Симончић, Бојана Требињац и Драгана Сабовљев, „Основне карактеристике развоја књијне културе у Античкој Грчкој“, у *Библиотека кроз време: Прилози ојшњој историји библиотеке до 16. века*, прир. Гордана Стокић Симончић, ур. Горан Траиловић и Гордана Стокић Симончић (Пачево: Градска библиотека; Београд: Филолошки факултет, 2017), 32–33.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Стокић Симончић, Требињац и Сабовљев, „Основне карактеристике...“ или Нав. дело, 25.

Б: Презиме, име аутора. „Наслов поглавља“. У *Наслов књије*, приредио/приредила, уредник Име и презиме, стране. Место издања: Издавач, година.

Стокић Симончић, Гордана, Бојана Требињац и Драгана Сабовљев. „Основне карактеристике развоја књијне културе у Античкој Грчкој“. У *Библиотека кроз време: Прилози ојшњој историји библиотеке до 16. века*, приредила Гордана Стокић Симончић, уредници Горан Траиловић и Гордана Стокић Симончић, 23–37. Пачево: Градска библиотека; Београд: Филолошки факултет, 2017.

поглавље приређеној шма књије (у односу на примарне изворе):

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов поглавља“, у *Наслов књије*, ур. Име и презиме, том *Наслова књије*, ур. Име и презиме (Место издања: Издавач, година), страна.

7. Quintus Tullius Cicero, “Handbook on Canvassing for the Consulship”, in *Rome: Late Republic and Principate*, eds. Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White, Vol. 2 *University of Chicago Readings in Western Civilization*, eds. John Boyer and Julius Kirshner (Chicago: University of Chicago press, 1986), 35.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Cicero, “Handbook on Canvassing for the Consulship”, или Нав. дело, 40.

Б: Презиме, име аутора. „Наслов поглавља“. У *Наслов књије*, уредник Име и презиме. Том *Наслова књије*, уредник Име и презиме, стране. Место издавања: Издавач, година.¹⁶

Cicero, Quintus Tullius. “Handbook on Canvassing for the Consulship”. In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago:

¹⁴ Уколико има више лица која носе секундарну одговорност, наводе се сва.

¹⁵ Уколико је приређено издање, збирка или зборник, обавезно се наводи уредник или приређивач.

¹⁶ Уколико је том оригинално издат негде другде, додаје се и: Оригинално објављено у Име, презиме, ур., *Наслов*, том (Место издавања: Издавач, година). Пример је преузет из текста *The Chicago Manual of Style Online*, “Chicago-Style Citation Quick Guide”, преузето 23. 9. 2008, http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html. Ово издање је из 2003. године и пружало је много више практичних примера него издање из 2017.

University of Chicago press, 1986. Originalno objavljeno u Evelyn S. Shuckburg, trans., *The Letters of Cicero*, Vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

Предговор, уводник, поговор:

Ф: редни број. Име и презиме, предговор, уводник, поговор у *Наслов књиџе*, Име и презиме аутора (Место издања: Издавач, година), стране.

8. Neven Ušumović, pogovor u *Alternativni vodič kroz Vavilon*, Srđan V. Tešin (Zrenjanin: Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin“, 2008), 152.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Ušumović, pogovor u *Alternativni vodič...* или Nav. delo, 152.

Б: Презиме, име. Предговор, уводник, поговор у *Наслов књиџе*, Име и презиме аутора, стране. Место издања: Издавач, година.

Ušumović, Neven. Pogovor u *Alternativni vodič kroz Vavilon*, Srđan V. Tešin, 151–154. Zrenjanin: Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin“, 2008.

Јединица из приручника:

Ф: редни број. *Наслов приручника*, s.v.¹⁷ „Наслов јединице“.¹⁸

9. *Историја српске књижевности*, s.v. „Новаковић Стојан“.

Б: Познате енциклопедије и речници се обично не наводе у библиографији, мада је много корисније и прегледније унети их. Наводе се, као и остали приручници, као књиџе.

Деретић, Јован. *Историја српске књижевности*. Београд: Требник, 1996.

електронска издања књиџа – онлајн, e-books, или на неком другом медијуму¹⁹:

(Ако је књиџа доступна у више формата, требало би навести ону верзију која је коришћена у раду, али се могу навести и други формати.)

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књиџе* (Место издања: Издавач, година), <http://adresa>.

10. Бранислав Нушић, *Аутобиографија* (Београд: Креативни центар, 2001), http://www.antikvarneknjige.com/elektronskeknjige/detail-item_39.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Нушић, *Аутобиографија*, или Nav. дело.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књиџе*. Место издања: Издавач, година. <http://adresa>. Такође доступно у штампаном облику, на CD-ROM, Kindle, итд.

Нушић, Бранислав. *Аутобиографија*. Београд: Креативни центар, 2001. http://www.antikvarneknjige.com/elektronskeknjige/detail-item_39. Такође доступно у штампаном облику.

Ф: Marsel Prust, *Jedna Svanova ljubav*, prevodilac Živojin Živojinović (Beograd: Laguna, 2018), poglavlje 4, Kindle.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Prust, *Jedna Svanova ljubav*, или Nav. delo, poglavlje 4.

Б: Prust, Marsel. *Jedna Svanova ljubav*. Prevodilac Živojin Živojinović. Beograd: Laguna, 2018. Kindle.

¹⁷ (лат. sub verbo – под)

¹⁸ За онлајн приручнике додати датум преузимања и веб-адресу.

¹⁹ Књиџама које се консултују онлајн додати URL (енгл. *Uniform Resource Locator*) или назив базе података. За друге типове e-books, навести формат. Уколико немају пагинацију, у фусноти навести наслов или број дела или поглавља, уколико постоји (или једноставно изоставити). - "Chicago-Style Citation Quick Guide", in *Chicago Manual of Style Online*, preuzeto 17. 5. 2018, http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

- навођење рада у часопису:**рад у часопису у шtamпaном облику (један аутор):**

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов текста“, *Наслов часописа* година излажења, број, свеска (година): страна/стране, DOI број²⁰.

14. Владислава Гордић Петковић, „Библиотека у сопственој соби: ауторке, јунакиње и књиге од Вирџиније Вулф до данас“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* Година XVI, број 31 (новембар 2017): 28, doi: 1019090/cit.2017.31.27-32.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Гордић Петковић, „Библиотека у сопственој соби...“ или Нав. дело: 30.

Б: Презиме, име. „Наслов текста“. *Наслов часописа* година излажења, број, свеска (година): стране од–до (без стр.). DOI број.

Гордић Петковић, Владислава. „Библиотека у сопственој соби: ауторке, јунакиње и књиге од Вирџиније Вулф до данас“. *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* Година XVI, број 31 (новембар 2017): 27–32. doi: 1019090/cit.2017.31.27-32.

Ф: 12. Weronika Pawlowicz, „Silesian Library in Katowice and Its Collection“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* Година XVI, број 31 (новембар 2017): 34, doi: 1019090/cit.2017.31.33-37.²¹

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Pawlowicz, „Silesian Library...“ или Nav. delo: 34.

Б: Pawlowicz, Weronika. „Silesian Library in Katowice and Its Collection“. *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* Година XVI, број 31 (новембар 2017): 33–37. doi: 1019090/cit.2017.31.33-37.

рад у часопису (2 или 3 аутора):

Ф: редни број. Име презиме и име и презиме, „Наслов текста“, *Наслов часописа* година излажења, број, свеска (година): страна, DOI број.

10. Цветана Крстев и Агата Савари, „Игре са полилексичким јединицама за боље повезивање научне заједнице“, *Инфошека: часопис за дигиталну хуманистику* Год 17, бр. 2 (2017): 9.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Крстев и Савари, „Игре са полилексичким јединицама...“ или Нав. дело: 15.

Б: Презиме, име и (или and – уколико је рад на страном језику) име и презиме. „Наслов текста“. *Наслов часописа* година излажења, број, свеска (година): стране. DOI број.

Крстев, Цветана и Агата Савари. „Игре са полилексичким јединицама за боље повезивање научне заједнице“. *Инфошека: часопис за дигиталну хуманистику* Год 17, бр. 2 (2017): 7–26.

рад у часопису (4 и више аутора):

Ф: редни број. Име и презиме и др., (et al., за радове на страним језицима), „Наслов текста“, *Наслов часописа* година излажења, број, свеска (година): страна, DOI број.

6. Lorie Roy et al., „The European Conference on Information Literacy: An International Research-Practice Nexus“, *College and Research Libraries News* 78 (3) (2017): 132.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Roy et al., „The European Conference on Information Literacy...“ или Nav. delo: 133.

²⁰ Нису увек сви подаци, попут године, броја или свеске доступни, многи часописи немају DOI, па се наводе они подаци који постоје – остали се изостављају. Велики број чланака у часопису поседује DOI (*Digital Object Identifier*). Њега чини стални URL који почиње <https://doi.org/>. CMOS препоручује да се наведе овај URL радије него она веб-адреса на којој се налази часопис (О навођењу радова у електронским часописима биће речи у даљем тексту).

²¹ Овај текст је занимљив јер представља комбинацију два језика и писма те се, приликом цитирања, наводе оба.

Б: Презиме, име, име и презиме, име и презиме и (или and – ако је рад на страном језику) име и презиме²². „Наслов текста“. *Наслов часописа* година излажења, број, свеска (година): стране. DOI број.

Roy, Lorie, Serap Kurbanoglu, Diane Mizrachi and Sonja Špiranec. "The European Conference on Information Literacy: An International Research-Practice Nexus". *College and Research Libraries News* 78 (3) (2017): 131–134.

рад у онлајн часопису или у оном који има и шtamпaнy и електронску верзију:

Без обзира да ли има једног или више аутора, рад се наводи као претходно описани примери, али му се додају датум преузимања и веб-адреса са које је преузет.

Ф: 3. Добрила Бегенишић, „Библиотекарство и лингвистика: интердисциплинарне везе“, *Гласник Народне библиотеке Србије* Година XVI, бр. 19 (2017): 39, преузето 20. 5. 2018, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=5589.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Бегенишић, „Библиотекарство и лингвистика...“ или Нав. дело: 39.

Б: Бегенишић, Добрила. „Библиотекарство и лингвистика: интердисциплинарне везе“. *Гласник Народне библиотеке Србије* Година XVI, бр. 19 (2017): 37–45. Преузето 20. 5. 2018. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=5589.

чланак у популарном часопису или новинама (у шtamпaном облику или онлајн):

По CMOS-у, чланци из популарних часописа, новина (у штампаном облику или онлајн), блогови и слично, цитирају се на исти начин. Пагинација, ако је има, може се навести у фусноти, али се изоставља из библиографије. Уколико се чланак наводи из онлајн извора, уноси се веб-адреса или назив базе података.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов текста“, *Наслов часописа*, датум излажења, страна, рубрика, веб-адреса.

13. Предраг Урошевић, „Зима авганистанског задовољства“, *Полиџикин Забавник*, 18. 9. 2009, 14.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Урошевић, „Зима авганистанског задовољства“ или Нав. дело.

Б: Презиме, име аутора. „Наслов текста“. *Наслов часописа*, датум излажења, рубрика, веб-адреса.

Урошевић, Предраг. „Зима авганистанског задовољства“. *Полиџикин Забавник*, 18. 9. 2009.

Ф: 1. Neil Gaiman, "Why our future depends on libraries, reading and daydreaming", *The Guardian*, Tue 15 Oct 2013, <https://www.theguardian.com/books/2013/oct/15/neil-gaiman-future-libraries-reading-daydreaming>.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Gaiman, "Why our future depends on libraries, reading and daydreaming" или Nav. delo.

Б: Gaiman, Neil. "Why our future depends on libraries, reading and daydreaming". *The Guardian*, Tue 15 Oct 2013. <https://www.theguardian.com/books/2013/oct/15/neil-gaiman-future-libraries-reading-daydreaming>.

Ф: 3. Песа Поповић, „Отмено nepristajanje na osrednjost“, *Blic*, 21. 5. 2018, Kultura, www.blic.rs/kultura/vesti/pesa-popovic-otmeno-nepristajanje-na-osrednjost/z3dk6px.²³

²² Радови у часописима често имају више аутора. Ако их је четворо или више, у библиографији се наводе до 10, а уколико их је више од 10, наводи се првих 7, уз „и др.“ или „et al.“.

²³ Уколико се овај рад наведе из штампаног издања, редослед података је исти, али се изоставља веб-адреса.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Поповић, „Otmemo nepristajanje na osrednjost“.

Б: Поповић, Песа. „Otmemo nepristajanje na osrednjost“. *Blic*, 21. 5. 2018. Kultura. www.blic.rs/kultura/vesti/pesa-popovic-otmeno-nepristajanje-na-osrednjost/z3dk6px.

Ф: 7. Zrznacka, „Preporuka Kluba knjige Gradske narodne biblioteke „Žarko Zrenjanin“, *Čitalačka značka – blog*, 3. april 2018, <https://zrznacka.wordpress.com/2018/04/03/preporuka-kluba-knjige-gradske-narodne-biblioteke-zarko-zrenjanin/>.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Zrznacka, „Preporuka Kluba knjige...“.

Б: Zrznacka. „Preporuka Kluba knjige Gradske narodne biblioteke „Žarko Zrenjanin“. *Čitalačka značka*, blog, 3. april 2018. <https://zrznacka.wordpress.com/2018/04/03/preporuka-kluba-knjige-gradske-narodne-biblioteke-zarko-zrenjanin/>.

приказ или рецензија књиџе у часопису:

Ф: редни број. Име и презиме, „Наслов текста“, приказ *Наслов књиџе*, Име и презиме аутора, *Наслов часописа*, датум година, страна.

15. Бранка Драгосавац, „Сага о Драшкоцијевима“, приказ *Сага о Драшкоцијевима*, Десанка Стаматовић, *Панчевачко чишћалишће*, мај 2009, 137.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Драгосавац, „Сага о Драшкоцијевима“, 137.

Б: Презиме, име. „Наслов текста“. Приказ Наслов књиџе, Име и презиме аутора. Наслов часописа, датум година.

Драгосавац, Бранка. „Сага о Драшкоцијевима“. Приказ *Сага о Драшкоцијевима*, Десанка Стаматовић. *Панчевачко чишћалишће*, мај 2009.

- шексџ из базе података у full text-у:

Наводи се као претходно описани пример, али се додаје веб-адреса часописа или друге публикације, у зависности одакле је рад преузет.

- навођење интервјуа:

Ф: Име и презиме, „Наслов интервјуа“, *Наслов часописа*, новина, веб-странице, итд., интервју водио/водила (уколико је потписан аутор интервјуа), датум, веб-адреса (уколико је интервју објављен онлајн).

19. Dragan Tomić, „Osnove programiranja su nova pismenost 21. veka“, *Blic*, 3. 3. 2018, <https://www.blic.rs/vesti/ekonomija/osnove-programiranja-su-nova-pismenost-21-veka/j2ky05y>.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Tomić, „Osnove programiranja...“.

Б: Презиме, име. „Наслов интервјуа“. *Наслов часописа*, новина, веб-странице, итд. Интервју водио/водила (уколико је потписан аутор интервјуа). Датум. веб-адреса (уколико је интервју објављен онлајн).

Tomić, Dragan. „Osnove programiranja su nova pismenost 21. veka“. *Blic*, 3. 3. 2018. <https://www.blic.rs/vesti/ekonomija/osnove-programiranja-su-nova-pismenost-21-veka/j2ky05y>.

- навођење необјављене магистарске тезе или докторске дисертације:

Ф: редни број. Иницијал имена. презиме аутора, „Наслов тезе или дисертације“ (магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година), стране.²⁴

²⁴ Уколико се рад наводи из базе података или неког другог електронског извора, додају се назив базе, датум преузимања и/или веб-адреса.

18. Н. Идризовић, „Патријаршијска библиотека Српске православне цркве: 1706–2006“ (докторска дис., Филолошки факултет, 2016), 155–160.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Идризовић, „Патријаршијска библиотека...“ или Нав. дело, 144.

Б: Презиме, иницијал имена. „Наслов тезе или дисертације“. Магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година.

Идризовић, Н. „Патријаршијска библиотека Српске православне цркве: 1706–2006“. Докторска дис., Филолошки факултет, 2016.

- рад изложен на стручном скупу или конференцији:

Ф: редни број. Име и презиме, „Наслов рада“ (рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година).²⁵

19. Барбара Шлајнхаген, „Гвожђе се кује док је вруће: лобирање за библиотеке у доба дигиталне трансформације“ (рад представљен на О чему говорим када говорим о библиотекама: заговарање, промовисање, лобирање, Београд, Србија, 13–15. децембар 2017).

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Шлајнхаген, „Гвожђе се кује док је вруће...“.

Б: Презиме, име аутора. „Наслов рада“. Рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година.

Шлајнхаген, Барбара. „Гвожђе се кује док је вруће: лобирање за библиотеке у доба дигиталне трансформације“. Рад представљен на О чему говорим када говорим о библиотекама: заговарање, промовисање, лобирање, Београд, Србија, 13–15. децембар 2017.

CMOS и у издању из 2017. године предвиђа навођење мултимедијалних докумената, музичких композиција, партитура, звучних или видео-записа, дела визуелних уметности, али је приметно да се мењају медији њиховог чувања. У овом делу рада биће поновљени примери из претходног Упутства због редоследа навођења података, али треба узети у обзир чињеницу да се они све више налазе на интернету и да се уз њихове описе најчешће додају и датум преузимања и веб-адреса.

- навођење мултимедијалних докумената музичка композиција или партитура:

Ф: Име и презиме аутора, „Наслов композиције“ у *Наслов публикације*, ур. Име и презиме, стране (Место издања: Издавач, година).

20. Стеван Стојановић Мокрањац, „Ал’ је леп овај свет“ у *Музичка култура* 6, ур. Тамара Поповић Новаковић, 22 (Београд: Завод за уџбенике, 2009).

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Мокрањац, „Ал’ је леп овај свет“, 22.

Б: Презиме, име аутора. „Наслов композиције“. У *Наслов публикације*, уредник Име и презиме, стране. Место издања: Издавач, година.

Стојановић Мокрањац, Стеван. „Ал’ је леп овај свет“. У *Музичка култура* 6, уредник Тамара Поповић Новаковић, 22. Београд: Завод за уџбенике, 2009.

- звучни запис:

Ф: Име и презиме аутора, *Наслов записа*, продуцентска кућа – медиј.

21. Carlos Santana, *Supernatural*, BMG Arista – CD.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Santana, *Supernatural*.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов записа*. Име продуцентске куће, издавача – медиј. Santana, Carlos. *Supernatural*. BMG Arista – CD.

²⁵ Исто.

По CMOS-у, звучни записи се наводе под именом композитора, писца или друге особе задужене за садржај. Име извођача се може додати после наслова. Продуцентска кућа и број записа су обично довољни да се запис идентификује.

- видео-запис:

Ф: редни број. *Наслов филма*, медиј, редитељ Име и презиме (Место издања: Издавач, година).

22. *Hadersfeld*, DVD, reditelj Ivan Živković (Beograd: Eye to Eye, 2007).

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: *Hadersfeld*.

Б: *Наслов филма*. Редитељ Име и презиме. Место издања: Издавач, година. Медиј. *Hadersfeld*. Reditelj Ivan Živković. Beograd: Eye to Eye, 2007. DVD.

CMOS каже да су подаци за видео-записе углавном слични записима за књиге, са додатком у виду податка о врсти медија.

- документи извршних владиних органа:

Ф: редни број. Име министарства, *Наслов шекша*, Име и презиме аутора (Место издања: Издавач, година), преузето датум, <http://adresa>.²⁶

12. Министарство културе и информисања Републике Србије, *Стратегија развоја културе Републике Србије од 2017. го 2027.*, преузето 15. 5. 2018, <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/predlog-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027--predlog-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027-.pdf>.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Министарство културе и информисања Републике Србије, *Стратегија развоја*...

Б: Име министарства. *Наслов шекша*. Име и презиме аутора. Место издања: Издавач, година. Преузето датум. <http://adresa>.

Министарство културе и информисања Републике Србије. *Стратегија развоја културе Републике Србије од 2017. го 2027*. Преузето 15. 5. 2018. <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/predlog-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027--predlog-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027-.pdf>.

Ф: 22. „Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti“, *Službeni glasnik RS* broj 52 (2011), član 3., преузето 26. 9. 2016, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3047.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: „Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti“, član 22, stav 2.

Б: „Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti“. *Službeni glasnik RS* broj 52 (2011). Preuzeto 26. 9. 2016. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3047.

- навођење веб-страница:

Овде се не може наћи прецизан модел навођења јер извори са интернета често немају потребне податке за цитирање. Изузетак представљају електронски часописи који имају све неопходне податке. Начин њиховог навођења је описан у тексту. На веб-страницама се најчешће не могу пронаћи имена аутора текстова, па чак ни наслови, нејасно је и коме припада сајт. Уколико елементи постоје, наводе се као текстови из часописа, са додатком адресе. Ако елемената за навођење нема, најчешће се наводе само назив странице, датум преузимања и веб-адреса.

²⁶ Као и код осталих примера, наводе се само они подаци који постоје у документу. Код владиних докумената често не постоје подаци о аутору, месту издања или издавачу, а пошто се прописи углавном објављују у *Службеном гласнику Републике Србије*, логичније их је наводити као радове из часописа, што ће показати следећи пример.

По CMOS-у, „Често је довољно само описати веб-страницу или други садржај у тексту (По подацима од 1. маја 2017, почетна страница Јејл универзитета наводи...’). Уколико је потребно формалније цитирање, оно се наводи на начин дат у примерима. За извор који не поседује датум објављене публикације или информације, уноси се датум приступа, односно преузимања“²⁷.

Ф: редни број. Име организације, „Наслов текста“, име власника сајта, адреса постављања или нове верзије, уколико је нема, датум преузимања, <http://adresa>.

25. IFLA Cataloguing Section, “IFLA Library Reference Model (LRM)”, IFLA, Last update 14 March 2018, <http://www.ifla.org/VII/s8/index.htm>.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: IFLA Cataloguing Section, LRM.

Б: Име организације. „Наслов текста“. Име власника сајта. Адреса постављања или нове верзије, уколико је нема, датум преузимања, <http://adresa>.

IFLA Cataloguing Section. “IFLA Library Reference Model (LRM)”. IFLA. Last update 14 March 2018. <http://www.ifla.org/VII/s8/index.htm>.

Ф: 9. Катедра за библиотекарство и информатику, „Историјат“, Филолошки факултет Универзитета у Београду, преузето 9. 10. 2017, <http://www.fil.bg.ac.rs/lang/sr/katedre/bibliotekarstvo-i-informatika/istorijat/>.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Катедра за библиотекарство и информатику, „Историјат“.

Б: Катедра за библиотекарство и информатику. „Историјат“. Филолошки факултет Универзитета у Београду. Преузето 9. 10. 2017. <http://www.fil.bg.ac.rs/lang/sr/katedre/bibliotekarstvo-i-informatika/istorijat/>.

Ф: 18. Pesnička štafeta 2018., „Izložba Pesnička štafeta – jedinstveno kulturno nasleđe“, Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin“, video-zapis, objavljeno 17. 5. 2018, https://www.youtube.com/watch?v=0_e3AJZQF48&t=28s.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Pesnička štafeta 2018.

Б: Pesnička štafeta 2018. „Izložba Pesnička štafeta – jedinstveno kulturno nasleđe“. Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin“. Video-zapis. Objavljeno 17. 5. 2018. https://www.youtube.com/watch?v=0_e3AJZQF48&t=28s.

- садржаји на друштвеним мрежама:

Пошто је комуникација на друштвеним мрежама постала незаобилазни сегмент свакодневног живота, CMOS предвиђа навођење и оваквих извора: „Навођење садржаја који се дели на друштвеним мрежама обично се ограничава на сам текст (Твит Конана О’Брајена је уобичајено безизражајан: ‘У част дана планете Земље рециклирам своје твитове’ (@ConanOBrien, April 22, 2015)’). Може се додати напомена уколико је неопходно формалније навођење. У ретким случајевима захтева се и унос у списак коришћене литературе и извора. На месту наслова би требало навести првих 160 карактера поста (објаве).

Ф: Име и презиме аутора, „Наслов поста или део текста“, Назив друштвене мреже, датум преузимања или објављивања, веб-адреса.

Ф: Бранко Јевђић, „Библиотека Лазаревац, Одржан стручни скуп под називом Библиотеке – центри знања о ЕУ“, Фејсбук, 21. 5. 2018, <https://www.facebook.com/groups/171491692895266/>.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Јевђић, „Библиотека Лазаревац...“

Б: Презиме, име аутора. „Наслов поста или део текста“. Назив друштвене мреже, датум преузимања или објављивања, веб-адреса.

²⁷ “Chicago-Style Citation Quick Guide“.

Јевђић, Бранко. „Библиотека Лазаревац, Одржан стручни скуп под називом „Библиотеке – центризнања о ЕУ““. Фејсбук, 21. 5. 2018. <https://www.facebook.com/groups/171491692895266/>.

Ф: Vladimir Arsenić (vladimirarsenic1972), „#gnbzarkozrenjanin #zivebiblioteke“, Instagram fotografija, 19. 5. 2018, <https://www.instagram.com/p/Bi-NETII6N5LAGn9xJBWvfwVCgZOktWN3pq5yk0/?hl=sr>.

Уколико се у раду овај извор понавља, наводи се на следећи начин: Arsenić, „#gnbzarkozrenjanin...“.

Б: Arsenić, Vladimir (vladimirarsenic1972). „#gnbzarkozrenjanin #zivebiblioteke“. Instagram fotografija, 19. 5. 2018. <https://www.instagram.com/p/Bi-NETII6N5LAGn9xJBWvfwVCgZOktWN3pq5yk0/?hl=sr>.

- лична комуникација:

„Лична комуникација, укључујући имејл, смс, поруке послате преко друштвених мрежа, у раду се наводе само у фусноти, веома ретко се уносе у библиографију“²⁸.

Ф: редни број. Име и презиме, е-mail, смс, Фејсбук, Месинџер, Вајбер, WhatsApp... порука аутору, датум.

28. Ivan Stojanović, Mesindžer poruka autorki, 7. 12. 2017.

Закључна разматрања

Као што се може приметити из новог Упутства, Чикаго стил библиографског цитирања претрео је значајне промене у односу на претходна издања. Много више пажње се поклања електронским изворима и записима на друштвеним мрежама. То је последица развоја информационо-комуникационих технологија и утицаја медија на све сегменте живота, па и на научно-истраживачки рад. Овде се може поставити питање да ли су овакви записи релевантни или довољно поуздани извори на које се може позивати у текстовима који претендују да буду оригинални научни, прегледни, или бар стручни радови. Одговор би могао бити да некада нема другачијег начина да се приступи оригинално објављеном садржају. То је био случај и у овом раду, у околностима да је приступ *The Chicago Manual of Style Online* ограничен и да не функционише ни *free trial* на 30 дана. Било је неопходно прикупити информације и коментаре из различитих извора да би се формирало Упутство за његово коришћење на српском језику.

Оно што је такође приметно је да се велика пажња поклања скраћивању извора у фуснотама, уколико се они понављају више пута у тексту. Због тога је и у овом раду, уз сваки пример навођења, понуђен пример сажимања података.

У Упутству се свесно одступило од три правила наведена у CMOS-у, у издању из 2017. године:

1. Ауторка сматра да није у духу српског језика, нити важећих језичких и правописних норми да после презимена аутора, а пре „и“ (када је у питању више аутора, независно од тога да ли се наводи монографска или рад из серијске публикације) унесе запета/зарез те га је изоставила.
2. У случају скраћивања већ понуђених извора, независно да ли се ради о књизи или раду у часопису, после целовитог или делимично наведеног наслова, или формулације „Нав. дело“, CMOS препоручује запету/зарез пре навођења пагинације. Ауторка сматра да би било прегледније да се после навођења књиге употреби зарез/запета пре пагинације, а при навођењу рада у часопису две тачке (:) јер се тиме разграничава врста извора која се наводи у скраћеном облику.

²⁸ Ibid.

3. При цитирању електронских извора, за разлику од претходних издања, CMOS из 2017. не инсистира на датуму преузимања, односно приступања, него на датуму постављања, унапређивања, промена садржаја веб-странице итд. Ова препорука је дословно и доследно пренета и у овом раду. Међутим, као што је речено у Уводним напоменама, поједини издавачи или редакције часописа инсистирају да се датум унесе. Разлог је тај што се веб-странице често мењају и допуњују те је навођење датума преузимања и оправдање аутору да је у тренутку када је приступио одређеном садржају он изгледао или гласио тачно онако како га је употребио у свом тексту. Уз измену редоследа навођења, тј. да се датум преузимања наводи пре веб-адресе (за разлику од претходног упутства да се наводи у заградама на крају библиографског описа и после адресе), редакција *Читалишта* моли ауторе да ипак наведу датум када су преузели неки садржај (формулација: Преузето датум, веб-адреса).

Сврха овог текста је да се помогне ауторима да савладају Чикаго стил библиографског цитирања, у *Notes and Bibliography* (односно у *Humanities Style*-у). Модерна техника и у овом смислу је изашла у сусрет ауторима. Наиме, све чешће се појављују софтвери који задате податке конвертују у библиографске јединице у литератури, напоменама и фуснотама. Ко је имао прилике да ради у новијим верзијама ворда нпр., такође може да се увери да је принцип цитирања и конвертовања података умногоме олакшан.

Чикаго стил библиографског цитирања преузима примат у области научно-истраживачког рада у хуманистичким наукама. У *Акту о уређивању часописа* Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије²⁹ наведен је као један од стилова које подржавају водеће међународне базе које су намењене вредовању, као и Српски цитатни индекс. Тиме је потреба за упознавањем правила која прописује већа.

Литература и извори:

1. "Chicago-Style Citation Quick Guide". In *The Chicago Manual of Style Online*. Preuzeto 23. 9. 2008. http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.
2. *Chicago Manual of Style Online*. Preuzeto 17. 5. 2018. <http://www.chicagomanualofstyle.org/home.html>.
3. "Chicago-Style Citation Quick Guide". In *Chicago Manual of Style Online*. Preuzeto 17. 5. 2018. http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.
4. Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. *Акт о уређивању научних часописа*. Преузето 14. 7. 2016. http://www.ceon.rs/images/pdf/akt_o_uredjivanju_casopisa.pdf.
5. Сабовљев, Драгана. „Чикаго стил библиографског цитирања”. *Панчевачко читалиште* 6, бр. 13 (новембар 2008): 111–115.
6. Сабовљев, Драгана. „Чикаго стил библиографског цитирања (2)”. *Панчевачко читалиште* 7, бр. 15 (новембар 2009): 86–90.
7. Сабовљев, Драгана. „Чикаго стил библиографског цитирања”. *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиошкарства*. Преузето 16. 5. 2018, http://www.citaliste.rs/citaliste_files/sabovljevic_kago_stil.pdf.
8. Williams Library. "Citing Your Sources: Chicago: Notes". Preuzeto 17. 5. 2018. <http://library.williams.edu/citing/styles/chicago1.php>.

²⁹ Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, *Акт о уређивању научних часописа*, преузето 14. 7. 2016, http://www.ceon.rs/images/pdf/akt_o_uredjivanju_casopisa.pdf.